Prologus in librum Institutionū.

Quia ea que bene inchoantur bono ⁊ laudabili fine cōmuniter terminātur. ꝓma .q.i.c. pīcipatus ⁊ c. cum paul⁹. Ideo in oīm opm exordio inuocādus est deus qui est Alpha et o. Apocalyp̄.i. q̄ optatur velle ⁊ pficere. Ad philippenses.ij. ꝑ quē reges regnāt et legū cōditores iusta decernūt per quez principes impant et potentes decernūt iustitiā. Prouerbioꝝ.viij. quo donāte bonū habetur initiū melius medium ⁊ optim⁹ finis. C. de ve. iure enucleā .l.i. exēplo diuinissimi principis Justiniani ciuilis iuris autoris qui etsi lex sit aīata. vt in auctē. de consul. ℈ fi. col. la.iiij. Nihilominus neqz in armis neqz in militib⁹ neqz belloꝝ ducib⁹ aut ꝓpto ingenio confisus est sed singulis suis operibus inuocationē diuini nois prepo suit sicut cuestigio in rubrica ꝓemij huius libri patebit. Qui vtiqz Justinianus sup oēs impatores recte diuinus appellatur. Quia sicut in deo sunt tria principalia attributa ꝑ essentiā. que sunt potētia que appropriāt patri. sapiētia que filio et boīas q̄ appropriāt spūisancto. sic in iustiniano autore nr̄o nō ꝑ essentiam sed ꝑ excellentē pticipationē hec reputūtur. // De potentia sua statim patebit in proemio ℈ i. et ij. Sapientia sua claret ꝑ vniuersuz munduz in eo q⁹ leges prius vtiles nūc vero tractu tpis merito inutiles et abrogādas censoria q̄dā virgula resecauit. ⁊ nouas vtiles quas ipe cōdidit cū nōnullis antiqs ad determinata volumina redegit. ex quib⁹ librū pādectarū seu. ff. quīquaginta li. ptiales cōtinentē compegit quoꝝ .xxiiij. sunt in. ff. ve. xiiij. in infortiato. et. xij. in. ff. nouo. Deinde codicē quē nō habemus cōpositum et post illū hūc librū Institutionuz. Deinde Codicū libruz quē habemus et finaliter auctenticoꝝ. // De bonitate sua patet. quia bonuz teste diuo dionysio est sui ipius diffusiuū. Hic āt Justinianus talentū sibi creditū posuit ad vsuraz et lucernā suam non posuit sub modio sed sup candelabrū. vt luceret oībus qui in domo militantis ecclesie sunt. Et quia oē datū optimū ⁊ omne donū pfectū desursum est descendens a patre luminum vt dicit Jacobus in sua canonica et nō sumus sufficientes cogitare aliquid ex nobis quasi ex nobis. iuxta sententiam apl̄i. ideo de his donis nō supbiunt sed summo pōtifici humilit̄ se subiecit iuxta c. impator. xcvi. dis. et nō dedignant̄ sacratissime leges sacros canones imitari vt in auctē. quō opz epis. colla. i. ꝓt̄ qđ papa eas venēari pcipit et vbi canoīb⁹ nō cōtradicūt in eoꝝ adiutoriū assumi. vt in. c. si in adiutoriū. dis. x. Nā sicut impator summo pontifice in spūalibus sic papa impatore indiget in tpalib⁹ vt in c. idez mediator. dis. cadē. ex quo ptz liquide hūc librū Institutionū in quo iuris ciuilis generalia tradunt̄. nō solum legistis vtilem sed etiā pōtificij iurisdicto insudātibus. ⁊ hoc singularit̄ ꝓpter duo. Primo quia sunt quidaz canones qui sine legibus nō intelligunt̄ vt est. c. i. de testamē. li. vi. Secō etiā quia in iudicio ecclesiastico. nōnūqz ꝓpter defectū canonū cause ꝑ leges decidunt̄ vt tractant docto. in. c. i. de noui opis nūciatione. Dignus ergo diui Justiniani exēplo in hui⁹ opis initio corde humiliato ad deū trinū et vnū oīs sapientie fontē indeficientē me cōuerto depcans vt ꝑ intercessionē gloriosissime ✠ginis eiusdez dei genitricis atqz triū reguz catholice fidei ꝓmicerioꝝ huiusqz sancte Agrippinen̄ Colonie patronoꝝ nos illumīare cōfortare et dirigere in hoc ope et singulis alijs dignetur vt proficiamus in vitā eternā. qđ idē ipe cōcedat in secula seculoꝝ benedictus. Amen.

Circa librū Institu-

tionum que sunt quedā progymnasma/ ta in vtriusq; iuris immensa volumina Cōsiderādū est primo q quattuor sunt cause.scz Materialis et formalis q vo/ cāt cause essendi et intrinsece. vt xxxij. q.ij.c.quod vero nō formatū. Et cā effi/ ciens et finalis q sunt cause fiendi et ex trinsece.vt xxiij.q.v.c.de occidēdis. Cā materialis est triplex.scz a materia ex q in qua.et circa quaz. Materia ex q huj⁹ libri sunt generalia legū et ncāria inue/ nibus ad iura intelligēdū.que dñs Ju/ stinianus p viros illustres in hoc libro collegit. Materia āt in qua huj⁹ scientie est aīa. Sed materia circa quā est bonū humanū ciuile.et vocat subiectū scientie quod primo ostendit sic. quia ista scientia subalternatur morali phie.vt.C. de.ij. nup.l.i. Est ergo subiectū huius scientie id qđ est subiectū moralis phie specifica tuz tñ vel contractū sicut est bonū hūa/ nuz ciuile. Ostendit etiā sic q huic sub/ iecto demōstrat ineſſe passio p principia hoc mō. Alteri facere qđ sibi quis vult fieri. Et alteri nō facere quod quis sibi nō vult fieri.est honeste viuere alteruz nō ledere.et vnicuiq; ius suū tribuere. Sed bonū humanuz ciuile est alteri fa/ cere qđ sibi vult fieri.ꝛc.ergo bonū hūa/ num ciuile est honeste viuere alterum nō ledere ius suū vnicuiq; tribuere. Cā ꝟo formalis est dupler.ſm duplicitatez forme. Cā forma tractat⁹ huius libri est diuisio libri principalis vel totalis in ptiales.ꝛ librox ptialiū in titulos.et ti/ tulox in ℔os. sed forma tractādi est in/ terdū instructiua vt ℔.de iustitia et iure Interdū decisiua vt de liberti. Inter/ dum statutiua vt de his qui sui vel alie ni iuris sunt. Interduz punitiua vt de publicis iudi. Causa efficiens principa/ lis huius scientie est deus gloriosus vt C.de vete.iure enuclean.l.i. Causa effi/ ciens instrumentalis est Justinianus et tres viri illustres quo ad istū libruū. sed causa finalis remota est beatitudo etna

Propinqua vero est morux reformatio viciorū extirpatio. inrgiox decisio. vt.c. facte sunt āt leges.dis.iij.

☞ Cōtra p̄dicta opponit̄ primo sic Vi/ det q aīa nō sit subiectū vel materia in qua huius scientie. Probatur quia acci dens predicat̄ de materia in qua siue de suo subiecto.sed aīa nō dicit̄ iurista.ḡ.ꝛc. Solutio Duplex est subiectū inhesio nis scz quo et qđ. Jā homo est subiectū quod scientie.sed aīa est subiectum quo De subiecto vero qđ p̄dicatur.dicimus enī vere homo est iurista. Opponitur scđo. Et videt q bonū humanuz ciuile nō sit subiectū vel materia circa quā.q tale subiectū debet sub ambitu sue cōtra tis oīa cōprehendere q tradunt̄ in scientia Sed in hac scia tractat̄ de seruis de li bertinis.et de multis alijs q non videt̄ cōprehendi sub ambitu ist⁹ subiecti. igi tur.ꝛc. Solu⁹. Oīa illa de quib⁹ in argumento.tractat̄ in hac scia sub ratio ne boni humani ciuilis principalit̄ vel reductiue. Opponit̄ tertio. Et videt q morx reformatio nō sit finis huj⁹ scie. qua aliq̄ studēt in hac scientia vt vide/ antur.quox finis est vanitas. qdam vt lucrēt̄.quox finis est sepe cupiditas Solu⁹ Duplex est finis. scz verus ꝛ apparens.mō fines de q̄b⁹ in argumēto non sunt fines veri sed apparentes. vel dicendū q est duplex finis.vnus ē scientie et ille ē morx reformatio loquēdo de fine gra cuius Alius est finis scientis in iudicio suo corrupti et talis est q̄libz lu/ crū. Sed p̄ replicari. quia q̄dā studēt in hac scientia vt alios doceant quoruz finis charitas que non videtur cōpre/ hendi sub fine predicto eo q ē xtus in fusa et theologica q̄ sub bono ciuili non continet̄. Solutio Charitas est be ne finis remotus vel finis sub quo hu/ ius scientie.sed sermo fuit de fine pro/ pinquo.